

LUCAS GASSEL EEN ECHTE MEESTER!

Docentenhandleiding

Een scholenproject bij de
tentoonstelling Lucas Gassel van
Helmond, Meester van het Landschap 2020

Inhoud

Inleiding	Pag. 03
Over de tentoonstelling	Pag. 04
Over het werk van Lucas Gassel	Pag. 05
Over het project	Pag. 06
Vorbereiding op school	Pag. 07
Het bezoek aan de tentoonstelling en werkplaats	Pag. 08
Verwerking op school	Pag. 15
Museumregels	Pag. 15

Inleiding

Ze zijn een lust voor het oog, de schilderijen en tekeningen van Lucas Gassel van Helmond. Toch zijn velen niet bekend met deze 16e eeuwse meester van het landschap. Waarschijnlijk is de Lucas Gasselstraat, grenzend aan de Helmondse schilderswijk, bekender dan de landschapsschilder zelf. Toch verdient deze in Helmond opgegroeide Lucas Gassel alle eer en erkenning. Daarom spoorde Museum Helmond 450 jaar na zijn dood Gassels nog bestaande werken over de hele wereld op, om ze in het voorjaar van 2020 te tonen in de grote unieke overzichtstentoonstelling; *Lucas Gassel van Helmond, meester van het landschap!*

Lucas Gassel, een echte meester! is het scholenproject bij deze tentoonstelling voor leerlingen van groep 6 t/m 8. Het project bestaat uit een voorbereiding op school en een bezoek aan de tentoonstelling. Terug op school wacht de leerlingen nog een heel speciale opdracht: het maken van een meesterstuk. In de tentoonstelling is een speciale ruimte voor het project gereserveerd: de werkplaats van Lucas Gassel. Hier ontdekken de leerlingen meer over vier van diens schilderijen door het uitvoeren van meesterproeven. Om van schildergezel door te groeien naar Meester-schilder. Vanaf het schooljaar 2020-2021 is het project twee jaar lang beschikbaar voor uitvoering op school.

Portret van Lucas Gassel in zijn jonge jaren.

Meester-schilder Lucas Gassel
Bewerkte versie van Het schilderen met olieverf: het atelier van Jan van Eyck, ca. 1600 door Jan van der Straet

Over de tentoonstelling

De tentoonstelling *Lucas Gassel van Helmond, meester van het landschap* is te zien in de Kunsthal van Museum Helmond. Helmond is in de 16e eeuw nog een klein stadje waar Gassel (ca. 1480/1500 – 1568/69) opgroeit en het schildersvak van zijn vader leert. Naar alle waarschijnlijkheid zet hij er ook zijn eerste penseelstreken op paneel alvorens hij naar het zuiden vertrekt. Eerst naar Antwerpen en later naar Brussel. Daar groeit Gassel uit tot een succesvol en bekend schilder. Niet lang na zijn dood wordt hij als specialist in het schilderen van landschappen vermeld in verschillende prominente kunsthistorische bronnen. Daarmee behoort Gassel tot een select groepje van bij naam bekende, vroege beoefenaars van het landschapsgenre in de Nederlanden. Een klein aantal door Gassel gesigioneerde werken is bewaard gebleven. Deze zijn nu verspreid over vermaarde musea en privécollecties over de hele wereld en duiken af en toe op in de kunsthandel. Het oeuvre bestaat voornamelijk uit schilderijen op paneel. Er zijn slechts een paar tekeningen van hem bekend en een aantal prenten zijn naar zijn ontwerp uitgevoerd en uitgegeven. Lucas Gassel heeft een heel eigen bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van de landschapsschilderkunst in de Nederlanden. Zijn naam wordt toegevoegd aan de rij van bekende Brabantse tijdgenoten zoals Hieronymus Bosch (ca. 1450– 1516) en Pieter Bruegel de Oude (ca. 1525–1569).

Over het werk van Lucas Gassel

Het bijzondere aan het werk van Gassel is het zich in de verte uitstreckende landschap met bergen, wegen en rivieren. Als je eenmaal de bergen afgedaald bent en de rivieren en heuvels gepasseerd hebt, worden de schilderijen levendig en vol: bomen en struiken herbergen kleurrijke vogeltjes en salamanders, herten en konijnen huppelen in de wei. Honden, zwanen, pauwen en zelfs een aapje zien we in paleistuinen. De mengeling van paleizen en kloosters, statige huizen en boerenhoeven, karren, uithangborden en rijk vergulden fontein en zijn 16e eeuws. Figuren van allerlei kaliber bevolken de door Lucas Gassel gecreëerde wereld. Steeds ontdek je als kijker weer nieuwe details. Ze vertellen eeuwenoude verhalen vaak uit de Bijbel of mythologie. Of we zien een tafereel uit het dagelijks leven. Vaak met meerdere scènes in één schilderij.

Landschap met de rust op de vlucht naar Egypte, 1540-1550,
toegeschreven aan Lucas Gassel
Olieverf op paneel
Collectie: Aartsbischoffelijk Museum Kroměříž

Over het project

Het project bestaat uit een voorbereiding op school, een bezoek aan de tentoonstelling en werkplaats van Lucas Gassel en een verwerking op school. Rode draad in het project zijn vier schilderijen (sleutelstukken) die de leerlingen als schildergezel in opleiding bij Lucas Gassel onderzoeken. Door het uitvoeren van opdrachten (meesterproeven) in diens werkplaats en het later maken van een meesterstuk op school kunnen de leerlingen Meester-schilder worden.

Panoramisch uitzicht op een Renaissancepaleis met scènes uit het verhaal van David en Bathseba ca. 1540 - 1550, Toegeschreven aan Lucas Gassel
Olieverf op paneel
Collectie Wadsworth Museum of Art, Hartford

Pyramus en Thisbe 1540-
1550, Zuidelijke Nederlanden
Olieverf op paneel
Collectie Museum Helmond,
Helmond

Parabel van het onkruid
tussen de tarwe 1540, Lucas
Gassel
Olieverf op paneel
Collectie © The Phoebus
Foundation, Antwerpen

De kopermijn 1544, Lucas
Gassel
Olieverf op paneel
© Koninklijke Musea voor
Schone Kunsten van België,
Brussel / foto: J. Geleyns -
Art Photography - of KMSKB,
Brussel / foto: J. Geleyns -
Art Photography

Gegevens

Projectnaam	Lucas Gassel, een echte meester!
Doelgroep	Groep 6 t/m 8 van het primair onderwijs
Periode	10 maart t/m 7 juni 2020
Tentoonstellingslocatie	Museum Helmond, locatie Kunsthal. F.J van Thielpark 7
Onderdelen	Vorbereiding op school/bezoek aan de tentoonstelling en werkplaats/verwerking op school
Lesmateriaal	Docentenhandleiding, introductiefilm, animatiefilms, het Lucas Gassel ontdek- en doeboek, afbeeldingen sleutelstukken, certificaat Meesters in de Kunsten.
Duur voorbereiding	Maximaal 180 minuten, verspreid over één week.
Duur museumbezoek	60 minuten, exclusief binnenkomst en afscheid (Dit geldt niet voor de groepen die voorafgaand aan het bezoek de workshop bij Kunstkwartier hebben gevolgd).
Begeleiding bezoek	Twee museumdocenten per groep. Tijdens het rondleidingdeel wordt de klas in tweeën gedeeld. (Zie verder: Vorbereiding op school en Het bezoek aan de tentoonstelling)
Duur nawerking op school	Afhankelijk van de keuze die de leerkracht maakt 60 minuten tot 5 uur.

Het lesmateriaal is digitaal te downloaden via:

www.museumhelmond.nl/kunsthal-helmond/educatie/

Het Lucas Gassel ontdek- en doeboekje wordt bij boeking naar u toegestuurd -één exemplaar per leerling- samen met de docentenhandleiding. Meldt u zich rechtstreeks via het museum aan? Dan kunt u in het aanvraagformulier het aantal leerlingen aangeven.

Vorbereiding op school

Introductiefilm Lucas Gassel, een echte meester!

(duur 10 minuten)

‘Lucas Gassel is kunstschilder. Niet zo beroemd als Rembrandt of Vincent van Gogh maar wel een belangrijke schilder. Hij was een van de eerste van de eerste landschapsschilders. En hij heeft in Helmond gewoond! Toen hij nog een kleine jongen was. En daar zijn ze in Helmond best trots op. Er is zelfs een straat naar hem vernoemd: De Lucas Gasselstraat.’

Zo begint de film *Lucas Gassel, een echte meester!* In 10 minuten tijd maken de leerlingen in woord, beeld en geluid kennis met deze 16e eeuwse landschapsschilder en zijn schilderijen. Onderwerpen die aan bod komen zijn: Waarop en waarmee schilderde Lucas? Hoe weten we dat het schilderij een echte Gassel is? Wat is een schilderwerkplaats en wat deed een schildergezel daar? Wat zie je op de schilderijen van Lucas Gassel? En tot slot: Hoe word je Meester-schilder?

Begin de voorbereiding met het laten zien van de introductiefilm. De film is aanleiding voor een klassengesprekje over Lucas Gassel en het project.

Animatiefilms Het verhaal op de schilderijen

Duur ca. 5 minuten per film

David en Bathseba

Koning David is verliefd op Bathseba, de vrouw van Uria. Uria is een generaal uit zijn leger. David nodigt Bathseba uit op zijn paleis. Bathseba durft niet te weigeren. Als ze later zwanger blijkt te zijn van David verzint deze een list waarbij Uria gedood wordt. Zo krijgt David toch zijn zin en trouwt met Bathseba.

David en Bathseba is een verhaal uit de Bijbel.

Pyramus en Thisbe

Pyramus en Thisbe zijn verliefd en hebben een geheim afspraakje bij de fontein. Thisbe is er als eerste. Als Pyramus later bij de fontein komt, vindt hij Thisbe's mantel vol bloed en denkt dat zij is gedood door een wild dier. Pyramus steekt van verdriet zichzelf dood. Als Thisbe hem vindt, doodt ook zij zichzelf.

Pyramus en Thisbe is een verhaal uit de Griekse mythologie.

Parabel van het onkruid tussen de tarwe

Als de boerenknechten na een lange dag tarwe zaaien op het veld in slaap vallen, verschijnt er een vreemde figuur die onkruid tussen het tarwezaad strooit. De boer geeft opdracht pas bij het oogsten het onkruid te verbranden en het tarwe naar de schuur te brengen. Dit verhaal over goed en kwaad vertelde Jezus aan zijn leerlingen.

Parabel van het onkruid tussen de tarwe is een verhaal uit de Bijbel.

De kopermijn

Arbeiders in een kopermijn slikten soms stukjes koper in om ze er thuis weer uit te poepen. De stukjes koper werden verkocht wat een extra centje opleverde. Om een koperdief te ontmaskeren was er de braakproef. De verdachte kreeg een braakmiddel toegediend. Braakte hij stukjes koper uit dan was de dief gevonden.

De kopermijn is gemaakt in opdracht van een mijneigenaar.

In de vier animatiefilms worden de verhalen op de vier sleutelstukken (schilderijen) verteld. Het is belangrijk dat de leerlingen deze gezien hebben voordat ze de tentoonstelling bezoeken. Ze kunnen dan daar volop naar het echte schilderij kijken en bespreken hoe de schilder het verhaal geschilderd heeft.

Toon de films aan de leerlingen. U kunt kiezen op welke momenten dit het beste uitkomt. Elke dag één, twee op één dag of anderszins. Bespreek de film na. De leerlingen kunnen de schilderijen digitaal nader bekijken (Kijk bij: Gegevens, lesmateriaal voor afbeeldingen). Vraag de leerlingen welk schilderij/verhaal hen het meest aanspreekt.

Verdeel de klas na het bekijken van de films in vier gelijke groepen. Er mogen maximaal 8 leerlingen in één groep zitten. Elke groep vertegenwoordigt een sleutelstuk. Het mooiste zou zijn als dit gelijk loopt met het schilderij en/of verhaal dat hen het meeste aanspreekt maar dit is zeker niet noodzakelijk. In het museum krijgen de leerlingen een keycord met de afbeelding van hun sleutelstuk en de volgorde waarin de meesterproeven uitgevoerd worden (Zie verder: Het bezoek aan de tentoonstelling, de meesterproeven). Tijdens het rondleidingdeel wordt de groep op basis van de sleutelstukken in tweeën gesplitst.

Het Lucas Gassel ontdek- en doeboek

In het *Lucas Gassel ontdek- en doeboek* gaan de leerlingen zelf aan de slag. Dit kan individueel, in tweetallen of in een groepje. Elke leerling krijgt een eigen boek met daarin informatie, opdrachtjes en puzzeltjes over Lucas Gassel en zijn schilderijen. Het boek is bedoeld ter voorbereiding op school en het maken van het meesterstuk na het bezoek aan de tentoonstelling.

Het bezoek aan de tentoonstelling en werkplaats

15 minuten De tentoonstelling bekijken

5 minuten Uitleg werkplaats

40 minuten Uitvoeren van de meesterproeven volgens rouleerschema

In de museumhal wordt u ontvangen door museumdocent(en). De leerlingen krijgen bij het binnenkomen een keycord met kaartje, met daarop een afbeelding van hun sleutelstuk en bijbehorend rouleerschema voor de meesterproeven in de werkplaats.

Rouleerschema meesterproeven

 Koning David en Bathseba Meesterproef A Meesterproef B Meesterproef C Meesterproef D	 Pyramus en Thisbe Meesterproef B Meesterproef C Meesterproef D Meesterproef A	 De kopermijn Meesterproef C Meesterproef D Meesterproef A Meesterproef B	 Het onkruid tussen de tarwe Meesterproef D Meesterproef A Meesterproef B Meesterproef C
--	---	---	---

BELANGRIJK

- Zorg dat de leerlingen weten bij welk sleutelstuk ze horen.
- Zorg dat u 10 minuten vóór de afgesproken tijd in het museum bent!
- U wordt ontvangen door de museumdocent.
- Jassen worden opgehangen aan de kapstokken rechts van de balie bij de toiletten.
- Er mogen maximaal twee ouders samen met de docent mee naar de tentoonstelling en werkplaats. Laat de ouders foto's maken van de leerlingen in de werkplaats.
De overige ouders kunnen in de ontvangstruimte beneden verblijven. Onder het genot van een kop koffie of thee, aangeboden door het museum, kunnen ze de film over Lucas Gassel en het onderzoek naar zijn schilderijen bekijken.
- In de tentoonstelling zelf mag beperkt gefotografeerd worden zonder flits.

In de tentoonstelling

De groep wordt gesplitst in twee groepen (2x 2 sleutelstukgroepen bij elkaar). Samen met de museumdocent zoeken ze hun sleutelstuk op in de tentoonstelling en bespreken het.

In de werkplaats

De werkplaats bevindt zich in een afgescheiden deel in de tentoonstellingszaal. Volgens het rouleersysteem gaan de leerlingen, vanaf nu schildergezellen, aan de slag met de meesterproeven. Hiervoor staan er drie werktafels en twee touchtafels in de ruimte. Op grote schildersezels staan de sleutelstukken.

De meesterproeven

Meesterproef A

Een schilderij restaureren

Een film op de tafel toont het restaureren van een schilderij van Lucas Gassel. In vier opdrachten helpen de schildergezellen de restaurator met zijn vooronderzoek: bijschilderen, documenteren, het voorkomen van een beschadiging en uitzoeken of een schilderij een echte Gassel is.

Meesterproef B

Dichtbij en veraf

Hoe brengt Lucas Gassel diepte in een schilderij? De schildergezellen schuiven uitgesneden decorstukken landschap en figuurtjes in een kastje, zodanig dat er een kloppend landschap ontstaat.

Meesterproef C

Ondertekening

Op een glasplaat staat de ondertekening van een landschap met figuren die door de schildergezellen worden ingekleurd. Ze doen dit in tweetallen waarbij ieder één zijde van de glasplaat inkleurt: aan de ene zijde het landschap, aan de andere de figuren. De glasplaat verandert van kleur tijdens het schilderen.

Meesterproef D

Hoe goed ken jij de schilderijen van Lucas Gassel?

Deze proef wordt uitgevoerd aan de touchtafels. Er staan er twee, voor vier schildergezellen aan elke tafel. De gezellen kiezen één zijde aan de tafel en slepen stukjes naar het juiste schilderij. Ze gebruiken de schilderijen op de schildersezels als voorbeeld. Wie is het eerste klaar?

Verwerking op school

In Lucas Gassel ontdek-en doeboek wordt de opdracht tot het maken van het meesterstuk beschreven. U kunt zelf bepalen met welk materiaal en op welk formaat de leerlingen hun meesterstuk maken. Of en hoe u de meesterstukken presenteert is ook aan u. Als u tevreden bent kunt u het certificaat voor de Meester-schilders uitreiken aan uw groep.

Museumregels

Bespreek met de leerlingen wat wel en niet mag in het museum. Leg hen uit dat dit bedoeld is om beschadiging aan de kunstwerken te voorkomen en andere bezoekers rustig de tentoonstelling te laten bekijken.

Wat mag je wel in een museum?

Kijken, luisteren, opdrachten maken, praten.

Wat mag je niet in een museum?

Kunstwerken aanraken, rennen, gillen, eten of drinken, met je voeten tegen de muren staan.

Colofon

Lucas Gassel, een echte meester! wordt mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van het Fonds voor Cultuurparticipatie en stichting Zabawas.

Het project is een samenwerking tussen Museum Helmond, Kunstkwartier, stichting OBS Helmond en Cultuur-Contact.

© Museum Helmond, 2020

Redactie | Annette Wilde

Grafisch Ontwerp | Studio Anouk Stoffels

